

ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYALASH VA MAHSULOTLAR EKSPORTI DASTURINI AMALGA OSHIRISH

*To'ltinbekova Xolida Akmal qizi – Toshkent Davlat Iqtisodiyot
Universiteti Menejment fakulteti, MNP-91/21 guruh talabasi*

*Ibragimov G'anijon G'ayratovich - Ilmiy rahbar, Toshkent Davlat
Iqtisodiyot Universiteti Menejment fakulteti Innovatsion menejment kafedrasini,
Phd dotsent*

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash va mahsulotlar eksportini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar, muvaffaqiyatli loyihalar va ularning asosiy omillari tahlil qilingan. Janubiy Koreya, Birlashgan Arab Amirliklari, Norvegiya va Singapur kabi mamlakatlarning diversifikatsiya strategiyalari misolida, global bozorda raqobatbardoshlikni oshirish uchun innovatsiyalar, eksportga yo'naltirilgan iqtisodiy model va malakali kadrlar tayyorlashning ahamiyati yoritilgan. Ushbu tadqiqot O'zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va xalqaro bozorlarda muvaffaqiyat qozonish uchun muhim xulosalar beradi.*

***Kalit so'zlar:** Diversifikatsiya, eksport, innovatsiyalar, iqtisodiy rivojlanish, global bozor, xalqaro tajriba, barqaror iqtisodiyot, davlat siyosati*

Kirish

Iqtisodiyotni mustahkamlash va global bozorda raqobatbardosh bo'lish uchun ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash bugungi kunning eng muhim masalalaridan biridir. Diversifikatsiya iqtisodiyotni turli sohalar bilan boyitish, yangi mahsulotlarni ishlab chiqarish va ularni eksport qilish imkoniyatlarini yaratadi. Bu jarayon mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda, yangi ish o'rinlarini yaratishda va valyuta tushumlarini ko'paytirishda muhim ahamiyatga ega.

Ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash – bu iqtisodiyotni rivojlantirish va barqarorlashtirish uchun mo'ljallangan strategik jarayon bo'lib, u mahsulot

turlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va yangi bozorlarni egallashni nazarda tutadi. Diversifikatsiya nafaqat iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlash, balki global bozor talablariga moslashish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish, ayniqsa, resurslarga qaram bo'lgan iqtisodiyotlar uchun, kelajakdagi iqtisodiy inqirozlarga chidamlilikni oshiradi va ichki bozorlarni rivojlantirishga ko'mak beradi.¹

So'nggi yillarda xalqaro tajribada ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash va eksportni rivojlantirish global iqtisodiy raqobatbardoshlikni ta'minlashda asosiy omil bo'lib qoldi. Masalan, Norvegiya iqtisodiyoti avval neft va gaz eksportiga qaram edi, ammo oxirgi o'n yillikda u yuqori texnologiyalar, qayta tiklanadigan energiya manbalari va dengiz sanoati sohasida yangi mahsulotlarni ishlab chiqarishni yo'lga qo'yib, iqtisodiyotni muvaffaqiyatli diversifikatsiyaladi. Shu bilan birga, Xitoyning eksportga yo'naltirilgan iqtisodiy modeli ham innovatsiyalarni rivojlantirish va xalqaro bozorlarda faol ishtirok etish orqali katta yutuqlarga erishdi.²

Diversifikatsiyalashning asosiy maqsad va yo'nalishlari

Diversifikatsiyaning eksport bilan chambarchas bog'liqligi shundaki, diversifikatsiya nafaqat mahsulotlarning ichki bozordagi talabini qondirishni, balki xalqaro bozorda raqobatbardosh mahsulotlar yetkazib berishni ham talab qiladi. Xalqaro eksport dasturlari mahalliy iqtisodiyotlarni global tarmoqqa ulash, savdo balansini yaxshilash va valyuta tushumlarini oshirish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Shu bois, ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash va mahsulot eksportini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.³

O'zbekistonda ham ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash va eksportni kengaytirish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Misol uchun, qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish va

¹ Porter M. E. "The Competitive Advantage of Nations", Free Press, 1990;

² Hausmann R., Rodrik D. "Economic Development as Self-Discovery", Journal of Development Economics, 2003;

³ Todaro M., Smith S. "Economic Development", Pearson, 12th Edition, 2020;

qo‘shimcha qiymatli mahsulotlar eksportini yo‘lga qo‘yish orqali nafaqat mahalliy iqtisodiyotning rivojlanishi, balki xalqaro bozorlarda o‘z o‘rnini mustahkamlash mumkin.

Diversifikatsiyalashning asosiy maqsadi iqtisodiyotni bir yoki bir necha tarmoqdan qaramlikdan chiqarish va ularni muvozanatli rivojlantirishdir. Misol uchun, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash orqali qo‘shimcha qiymat yaratish yoki yangi sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarishga e‘tibor qaratish mumkin. Eksport dasturlari esa mamlakatning xalqaro bozor bilan integratsiyalashuvini kuchaytiradi. Mahalliy mahsulotlarni eksport qilish yangi bozorlarni egallashni talab qiladi, bu esa ishlab chiqarish hajmini oshirish va sifatni yaxshilash zaruratini tug‘diradi. Masalan, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini xorijiy talabga mos tarzda qayta ishlash yoki texnologik mahsulotlar eksportini rivojlantirish strategik yo‘nalishlardan biri bo‘lishi mumkin.⁴

Xorijiy tajribadan o‘rganish: muvaffaqiyatli diversifikatsiya loyihalari

Xorijiy tajriba ko‘rsatadiki, diversifikatsiyalash muvaffaqiyatli amalga oshirilgan davlatlarda innovatsion texnologiyalarni joriy qilish va kichik biznesni rivojlantirish asosiy omillar hisoblanadi. Masalan, Janubiy Koreyaning "Samsung" va "LG" kabi kompaniyalari dastlab kichik maishiy texnika ishlab chiqarishdan boshlab, global bozorga chiqishga muvaffaq bo‘ldi.⁵

Diversifikatsiya sohasida dunyo tajribasiga nazar tashlasak, ko‘plab davlatlar ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash orqali iqtisodiy barqarorlikka va global bozorda raqobatbardoshlikka erishgan. Quyida ushbu davlatlarning muvaffaqiyatli loyihalari haqida ma‘lumot keltiriladi. Misol uchun, Janubiy Koreya - Innovatsion texnologiyalar va eksportga yo‘naltirilgan rivojlanish modeli.

Janubiy Koreya 1960-yillarda iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelgan bo‘lsa-da, sanoatni diversifikatsiyalash va texnologiyalarni rivojlantirish orqali

⁴ Balog‘lonov Z. "Iqtisodiyotni diversifikatsiyalash asoslari", Toshkent, 2020;

⁵ Karimov A. "Xalqaro savdo va eksport boshqaruvi", Toshkent, 2019;

jahon iqtisodiyotidagi yetakchi o‘rinlardan birini egalladi. Ushbu muvaffaqiyatning asosiy omillari quyidagilardan iborat: Innovatsiyalar va texnologiyalarni rivojlantirish: Hukumat texnologik tadqiqot va ishlanmalarga katta mablag‘ ajratib, startaplarni qo‘llab-quvvatladi. Natijada, "Samsung" va "LG" kabi brendlar global miqyosda tan olindi.

Koreya mahsulotlarini xalqaro bozorlarga eksport qilishni kuchaytirish uchun davlat tomonidan eksportni rag‘batlantirish dasturlari ishlab chiqildi. Yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashga e‘tibor qaratilib, ta‘lim tizimi modernizatsiya qilindi.⁶

Shuningdek, Birlashgan Arab Amirliklari (BAA): Neftga qaramlikdan chiqish strategiyasi ham mavjud bo‘lib, BAA uzoq yillar davomida neft va gazga qaram bo‘lgan iqtisodiyot sifatida rivojlangan. Biroq, 2000-yillardan boshlab, mamlakat diversifikatsiyalash siyosatini kuchaytirib, turizm, moliya, logistika va yuqori texnologiyalarni rivojlantirishga katta ahamiyat berdi. Dubay shahri xalqaro turizm markaziga aylandi. Bu yerda infratuzilma rivojlantirildi va "Expo 2020" kabi yirik tadbirlar o‘tkazildi. Abu-Dabi va Dubay xalqaro moliyaviy markaz sifatida o‘z pozitsiyalarini mustahkamladi. "Masdar City" kabi loyihalar orqali BAA qayta tiklanadigan energiya sohasida yetakchiga aylanishni maqsad qilgan.⁷

Bundan tashqari, neftdan tashqari iqtisodiyotni rivojlantirish loyihalari mavjud bo‘lib, Norvegiya iqtisodiyoti neft qazib olishga qaram bo‘lishiga qaramay, diversifikatsiyalash orqali barqaror rivojlanishni ta‘minlay oldi. Norvegiya neftdan tushgan daromadlarni davlat jamg‘armalariga joylashtirdi va bu mablag‘larni uzoq muddatli loyihalarga yo‘naltirdi. Norvegiya kemasozlik va dengizga oid texnologiyalar sohasida global yetakchiga aylandi. Norvegiyada ta‘lim tizimi va ilmiy izlanishlar davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanib, yuqori malakali kadrlar yetishtirildi.⁸

⁶ Krugman P., Obstfeld M. "International Economics: Theory and Policy", Pearson, 2018;

⁷ Todaro M., Smith S. "Economic Development", Pearson, 12th Edition, 2020;

⁸ Hausmann R., Rodrik D. "Economic Development as Self-Discovery", Journal of Development Economics, 2003;

Xulosa

Diversifikatsiyalash va eksportni rivojlantirish – mamlakat iqtisodiyotini mustahkamlash yo‘lidagi muhim qadamdir. Bu jarayonning muvaffaqiyati uchun davlat qo‘llab-quvvatlashi, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va mahalliy ishlab chiqaruvchilarni rag‘batlantirish zarur. Kelgusida bu boradagi islohotlar mamlakatni yangi iqtisodiy bosqichga olib chiqishi shubhasizdir.

Ishlab chiqarishni diversifikatsiyalash va mahsulot eksportini rivojlantirish davlatlar uchun barqaror iqtisodiy o‘shishni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Xorijiy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, innovatsiyalarni rivojlantirish, eksportga yo‘naltirilgan iqtisodiy modelni joriy etish, va malakali kadrlar tayyorlash bu jarayonning muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Janubiy Koreyaning texnologiyalarga asoslangan eksport strategiyasi, BAAning turizm va qayta tiklanadigan energiya sohasidagi yutuqlari, Norvegiyaning neftga qaramlikdan chiqish strategiyasi va Singapurning xizmatlar va savdo markazi sifatida rivojlanishi boshqa mamlakatlar uchun foydali tajriba bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

O‘zbekiston uchun diversifikatsiya va eksportni rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish, qayta ishlash sanoatini rivojlantirish, va xalqaro bozorda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish lozim. Shuningdek, xalqaro tajribadan o‘rganib, ta’lim tizimini mustahkamlash va davlat-xususiy hamkorlikni rivojlantirish orqali uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikka erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Porter M. E. "The Competitive Advantage of Nations", Free Press, 1990;
2. Hausmann R., Rodrik D. "Economic Development as Self-Discovery", Journal of Development Economics, 2003;
3. Todaro M., Smith S. "Economic Development", Pearson, 12th Edition, 2020;
4. Balog‘lonov Z. "Iqtisodiyotni diversifikatsiyalash asoslari", Toshkent, 2020;

5. Karimov A. "Xalqaro savdo va eksport boshqaruvi", Toshkent, 2019;
6. Krugman P., Obstfeld M. "International Economics: Theory and Policy", Pearson, 2018;
7. Todaro M., Smith S. "Economic Development", Pearson, 12th Edition, 2020;
8. Hausmann R., Rodrik D. "Economic Development as Self-Discovery", Journal of Development Economics, 2003;